

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGI KAFEDRASI

**“ZAMONAVIY O'ZBEK
ADABIYOTSHUNOSLIGINING
DOLZABR MASALALARI”**

mavzusidagi
**RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI
MATERIALLARI**

15-16-aprel

Guliston – 2022

ham e'tibor qilish kerak. Folklor amaliyoti davomida mahalliy aholiga quyidagi savollar bilan murojaat qilish tavsiya etiladi:

1. Folklor janrlarining qaysilari hozirgi kunda xalq orasida faol yashab kelmoqda va qaysilari odamlarning xotiralaridagina saqlanib qolgan?

2. Mahalliy aholining xalq og'zaki ijodiga munosabati qanday?

3. Og'zaki ijod namunalarini biluvchilar aholi orasida ozmi yoki ko'pmi?

4. Aholi o'rtasida qanday marosimlar yashab kelmoqda va doimiy o'tkazilib turiladi?

5. Mahalliy yoshlarning folklor namunalariga munosabati qanday?

6. Yoshlar orasida folklorning qaysi yo'nalishlariga qiziqish bor?

7. Bolalar folklori namunalari aholi orasida bormi?

8. Mahalliy bolalar orasida folklorning qaysi namunalari keng tarqalgan yoki umuman yo'q?

9. Hozirgi kunda folklor namunalarining xalq hayotidagi roli va o'rni qanday?

Folklor amaliyoti tugagach talaba to'plagan, o'rgangan materiallari, ma'lumot va orttirgan amaliy malakasi, taassurotlarini o'z hisobotlarida bayon qilishadi.

Xulosa qilganda, folklor namunalarini to'plash, ularni yozib olish, tasniflash va nashrga tayyorlash masalalari folklorshunoslikda dolzarb masalalardan biri bo'lib kelgan. Shu yo'nalishda folklor amaliyotlarining ahamiyati beqiyosligi ayon bo'lmoqda va kelgusida bu yo'nalishda o'z yechimini kutayotgan masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zarifov H. T. O'zbek folkloristikasi tarixidan (O'zbek sovet folklori masalalari). -T.: 1970.

2. Imomov K. va boshqalar. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. -T.: O'qituvchi, 1990.

3. Istoriya narodov Uzbekistana. T.I. - Tashkent, 1950.

4. Mirzayev T. Hodi Zarif. -T : 1967.

5. Safarov O. O'zbek xalq og'zaki ijodi. -T.: Musiqa, 2010.

6. XX asr o'zbek folklorshunosligi. Antologiya. -T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2017.

J.K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDA YETIM OBRAZLAR TASVIRI

Zilola SAFAROVA,
BuxDU katta o'qituvchisi

Tashlab ketilgan va yetim bolalar obrazi orqali tasvirlangan yetimlik, yolg'izlik, kurashuvchanlik, yovuzlik va ezgulik o'rtasidagi kurash asrlar davomida dunyo adabiyotining asosiy motivlaridan biri bo'lib kelgan va ularning ilk namunalarini halq og'zaki ijodida Zolushka, Hensel va Gretel, Oppog'oy, Zumrad va Qimmat kabi klassik ertaklar misolida ko'rish mumkin [1, 4].

Keyinchalik bu obrazlar bolalar va o'smirlar adabiyotiga mansub qissa, hikoya, roman kabi janrlarda ham tez-tez yaratila boshlandi. Ular, asosan, ota-onasini yo'qotgan, qarindoshlari yoki mutlaqo begonalar qaramog'ida qolgan, kattalar mehr-muruvvati va oilaviy iliq munosabatlardan mahrum bo'lgan, ruhan ezilgan qahramonlardir. Aynan shu mavzuga qo'l o'rgan va eng mashhur zamonaviy asarlardan birini yaratishga muvaffaq bo'lgan ingliz bolalar yozuvchisi J.K. Roulingning "Garri potter va Afsonaviy tosh" asarida ham bir qator yetim obrazlar tasviri mavjud bo'lib, ular turlicha dunyoqarashi, o'y-xayollari va orzu-umidlari bilan bir-biridan keskin farq qiladi. Ushbu maqola asardagi uch yetim obraz, ya'ni Garri Potter, Voldemort va Nevill Longbottomlar shaxsiy rivojlanishida ularning yoshligidagi vaziyat qanday ta'sir qilganini tahlil qiladi.

Bu asar fentezi (inglizcha "fantasy" – fantaziya) – fantastik adabiyot janri bo'lib, janr talablariga ko'ra voqealar biz yashaydigan "real" dunyodan butunlay farq qiladigan sehrlilik dunyoda sodir bo'ladi [2, 18]. Shunday bo'lsa-da, asarda kitobxonning insoniy tuyg'ularni junbushga keltiradigan, qahramonga nisbatan chuqur hamdardlik hissini uyg'ota oladigan tasvirlar talaygina. J.K. Rouling Garri Potterni yozayotganda uning onasi 45 yoshida vafot etadi va muallifning shaxsiy his-tuyg'ulari bevosita uning yozuvlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Onasidan ajralganida Rouling yetim bola deb atalish yoshidan o'tgan bo'lsa-da, unga qattiq ta'sir qilgan bu yo'qotish, boshidan kechirgan og'riq, qorong'ilikka cho'kkan va g'amgin ruhiyati bevosita uning qahramoniga ko'chib o'tdi.

Asar bir yoshli chaqaloq Garri Potterni ota-onasi yovuz sehrgar Voldemort tomonidan o'ldirilishi va uni Xogvars sehrgarlar maktabi direktori Albus Dambldor va uning o'rinbosari Minerva Makgonagal Garrining yagona qarindoshlari Vernon va Petuniya Durslning uyi oldida tashlab ketilishi bilan boshlanadi. Shunday qilib, qahramon bu xonadonda "baxtsiz, ro'shnoliksiz" o'tgan o'n yillik hayotni boshidan kechiradi. Uning hech bir kuni xolasi Putuniya, pochchasi Vernon va o'zi tengi xolavachchasi Dudlining qo'pol munosabati, turtkilashlari hamda dakkilarisiz o'tmas edi. Durslilar sehrgarlarni yomon ko'rganlari uchun unga juda sovuq munosabatda bo'lishadi. Muallif, Dursllar mehmonxonasida osilgan xonadon farzandi Dudlining turli suratlarini tasvirlar ekan, *bu xonadonda yana bir nafar bola yashashidan dalolat beradigan birorta alomat yo'qligini ta'kidlab o'tadi* [5, 25] va bu orqali kitobxon Garriga bo'lgan e'tiborsizlik hamda mehrsizlikni osonlik bilan anglab yetadi. Zinapoya ostidagi tor shkaf bola uchun yotoqxon vazifasini o'tardi. Bu xona tasviri shunday asarda keltiriladi: *"U yerda Garri bilan birga kattagina o'rgimchak oilasi yashaydi. Garri o'rgimchaklarga allaqachon ko'nikkan bo'lib, ulardan qo'rqmaydi."* [5, 26] Tor va fayzsiz bufet ichida yashagani uchun bo'lsa kerak, Garri ozg'in, jussasi yoshiga nisbatan kichik bo'lib o'sdi. Dudlining eski kiyimlarini kiyib katta bo'layotganligi tufayli u boridan battar kichik va ozg'in ko'rinardi. Negaki, Dudlining tanasi Garriga nisbatan to'rt barobar yirik edi. Dursllar yetim Garridan nafratlanishlarini, hatto uni qandaydir jirkanch narsa sifatida ko'rishlarini ochiq-oydin namoyish qilishadi. Go'yoki, bola yonlarida yo'qdek, uning qadr-qimmatini mensimagan holda gapirish ular uchun odatiy hol edi. Sehrgarligini o'zi ham

bilmagan bolakay Garri bilan ba'zida g'ayrioddiy hodisalar sodir bo'lar va buning uchun Dursllar uni qattiq jazolar edi. Garrini tez-tez bufet qamog'iga mahkum qilishar, va u uzoq muddat och holda o'sha yerdan chiqmay o'tirardi. Shunday vaqtlarda u gohi boshqa qarindoshi kelib uni olib ketishini orzu qilsa, gohi vaqtni bilish uchun soati bo'lishini orzu qilardi. Ba'zan esa, birov u uchun jon kuydirayotganini his qilishni juda xohlardi.

Ta'kidlash joizki, Garri asardagi tashlab ketilgan va ota-ona mehridan mosuvo bo'lgan yagona obraz emas. Asardagi salbiy obraz, Garrining ota-onasini o'ldirgan, yovuzlik timsoli Voldemort ham yetimlikda o'sgan edi. [1, 22]

Ularning har ikkalasi ham o'xshash qismatni boshlaridan kechirishgan, ya'ni ikkalasi ham juda yoshligida ota-onasidan ajralib yetim bo'lib qolgan edi. Shunday bo'lsa-da, ularning xarakteri bir-biridan keskin farq qilardi. Odamlardan boshqacha bo'lganligi tufayli bolaligidan haqorat eshitib katta bo'lgan bu qahramonlar vaqti kelib ashaddiy dushmanlarga aylanishadi. Voldemort yolg'iz va baxtsiz o'tgan bolaligi alami ta'sirida sovuqqon qotil bo'lib ulg'ayadi va bor kuchi va g'azabini yovuzlik yo'lida ishlatadi. U ota-onasi tashlab ketganidan keyin bolaligining o'n bir-yilini bolalar uyida o'tkazadi. Mutlaq ijtimoiy yakkalanishda o'tgan hayoti, uning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. *"Grew up in London, at Wool's Orphanage, after his Muggle father abandoned his pregnant witch mother, who died shortly after childbirth. The young Tom Riddle (his given name) was always strange, and seemed to bully other kids at the orphanage despite there never being any real evidence of his actions."*

Voldemortning g'ayritabiiy va shafqatsiz xatti-harakatlari uni hech kim yoqtirmaydigan "begona"ga aylantiradi. Butun umri davomida unga tashlab ketilganlik va keraksizlik tuyg'ulari azob beradi, shu tufayli u hech kimga ishonmaydigan mehirsiz odam bo'lib yetishadi. Sehrgarlar maktabi o'qituvchilaridan biri Voldemortni shunday tasvirlaydi: *"Very few people know that Lord Voldemort was once called Tom Riddle. I taught him myself, fifty years ago, at Hogwarts. He disappeared after leaving the school... traveled far and wide... sank so deeply into the Dark Arts, consorted with the very worst of our kind, underwent so many dangerous, magical transformations, that when he resurfaced as Lord Voldemort, he was barely recognizable.."* [6, 281] Ko'rinib turibdiki, Voldemort yoshligida Xogvarsning eng qobiliyatli o'quvchilaridan bo'lgan, ammo, qora kuchlar bilan birlashib, o'z sehrini yovuz maqsadini amalga oshirish uchun ishlata boshlagan. Undan farqli o'laroq, Garri sehri va kuchini yaxshilikka safarbar qiladi. Qisqa qilib aytganda, bu ikki obraz orqali muallif ezgulikning yovuzlik ustidan hamisha g'alaba qozonishini ko'rsatib berishga harakat qiladi.

Garri Potterning Xogvarsdagi do'stlaridan biri Nevill Longbottom ota-onasiz o'sgan yana bir qahramon bo'lib, Nevill juda hissiyotga beriluvchan va odamovi xarakter edi. Aslida, Nevillning ota-onasi tirik bo'lib, ruhiy kasal bo'lganliklari tufayli unga g'amxo'rlik qila olmaydilar. Shuning uchun ham, u tashlab ketilgan bola sifatida yoritiladi. Nevillning o'tmishi Garri va Voldemortnikidan unchalik farq qilmasdi. U ham e'tibordan chetda qolib o'sgan qarovsiz bola edi va uning

o'ziga bo'lgan ishonchi doimiy ravishda uni tarbiyalagan buvisi tomonidan oyoq osti qilinardi. Ota-onaning kuchli mehri-yu e'tiboridan mahrum o'tgan bu bolalik-yillari Nevillning shaxsiyati shakllanishida katta ta'sirga ega bo'ldi. U o'zining ichki his-tuyg'ularini birov bilan bo'lishmas, qandaydir g'alati qalqon ortiga berkinib olgan edi. Xullas, Rouling himoyachisiz, xo'rlanib o'sgan bir xil taqdirli etim bolalarning turlicha shaxs bo'lib shakllangani, ularning yoshlikdagi kechinmalari ular ruhiyatida qanday chuqur iz qoldirganini mahorat bilan yoritib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Cecilia Friis. Abandoned Children in Literature: The Orphans in J.K. Rowling's Harry Potter and the Philosopher's Stone. Lund University, 2013. – 22 p.
- 2.Fayziyeva A.A. Joan Roulingning “Garri Potter” asarida stilistik o'ziga xoslik. Magisrtlik dissertatsiyasi. – Buxoro, 2014. – 81-b.
- 3.Marion Gymnich, Barbara Puschmann-Nalenz, Gerold Sedlmayr, Dirk Vanderbeke. The Orphan in Fiction and Comics since the 19th Century. Cambridge Scholars Publishing, 2018. – 30 p.
- 4.Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher's stone. – London: Bloomsbury Publishing PLC, 1997. – 309 p.
- 5.Rouling J.K. Garri Potter va Afsonaviy tosh. – Toshkent: “Adabiyot uchqunlari”,1997. – 366 b.
- 6.Rowling J.K. Garry Potter and the Chamber of secrets. – London: Bloomsbury Publishing PLC, 1997. – 291p.

MUHAMMAD ALI IJODIDA TARIXIY SHAXS KAMOLOTI

Akram UZOQOV,

GulDU Rus tili va adabiyoti kafedراسi mudiri

Adabiy asarlarda tarixiy shaxs obrazining badiiy xarakter darajasida etilishi ijodkorning mahoratidan, iste'dodidan dalolat beradi. Ayni paytda shuni ham ta'kidlab o'tish lozimki, psixologik tahlil ijodkorga asar qahramonining uylari, fikrlari, turli hodisalar va obrazlar ta'sirida ruhiyatidagi kechinmalarini turlicha holatlarda berish, xarakter qirralarini yotqinroq tasvirlash imkoniyatini ham berishi bilan birgalikda uning ham tabiiyligini, ham haqqoniyligini ta'minlaydi. Bundan tashqari tarixiy mavzudagi asarlarning xususiyatlaridan biri shuki, aks ettirilayotgan tarixiy shaxs hayoti va faoliyatiga nisbatan yozuvchining ilmiy-badiiy konsepsiyasi mavjud bo'lishi kerak. Zero, yozuvchida biror qahramonni qay yo'sinda yoritish, ya'ni ijodiy niyat asar yozib boshlanmasdan oldin paydo bo'ladi. Yozuvchi material tanlashda, ularni saralashda, xarakterlarni talqin etishda o'zining bosh ijodiy niyatidan kelib chiqadi.

Iste'dodli shoiri va tarjimon Muhammad Ali Amir Temur shaxsiga, faoliyatiga, hukmdorlik qilgan davriga doimiy qiziqish bilan yondashgan adiblardan biridir. Bu ma'noda adibning «Gumbazdagi nur» poemasi alohida e'tiborga molik.

21.	<i>SHIRINOVA Sitora</i>	<i>ADABIYOTSHUNOSLIKKA BAXSHIDA UMR</i>	75
22.	<i>Shahribonu MUSULMONQULOVA</i>	<i>USTOZNI YOD ETIB</i>	77
23.	<i>SHAROPOV Abdunazar</i>	<i>YO‘LINGNI YORITUVCHI MAYOQDIR USTOZ</i>	79
24.	<i>Iroda KENJAYEVA</i>	<i>IBRATLI YO‘L</i>	81
25.	<i>Iroda ULJABOYEVA</i>	<i>DADAJONIMNI ESLAB...</i>	84
2-SHO‘BA: “XX ASR VA ZAMONAVIY ADABIYOT: TAHLIL VA TALQIN MASALALARI”			
26.	<i>Islomjon YOQUBOV</i>	<i>QAHRAMONNI RUHIY-PSIXOLOGIK JIHATDAN OCHISH USULI</i>	86
27.	<i>Qobil KO‘BAYEV</i>	<i>XALQ OG‘ZAKI IJODI VA BADIY HAQIQATLAR</i>	88
28.	<i>Tozagul MATYOQUBOVA</i>	<i>G‘AFUR G‘ULOM SHE‘RIYATIDA SAMIMIY DO‘STLIK IQRORLARI TASVIRI</i>	91
29.	<i>Zokir RAHIMOV</i>	<i>POLIFONIZM VA “KO‘HNA DUNYO” ROMANI</i>	96
30.	<i>Mahfuza TUYCHIYEVA</i>	<i>ADABIY TA‘LIMNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK MASALALARI</i>	99
31.	<i>Obidaxon FAYZULLAYEVA</i>	<i>SHE‘RIY TURKUMLILIK TARAQQIYOTI</i>	102
32.	<i>Gulchehra QO‘YLIYEVA</i>	<i>MUHAMMAD ALINING “ULUG‘ SALTANAT” TETRALOGIYASIDA SAYYID BARAKA OBRAZI TALQINI</i>	108
33.	<i>Fazliddin SHARIPOV</i>	<i>O‘ZBEK TILSHUNOSLIGIDA KATEGORIYALARNING BADIY TALQINI</i>	111
34.	<i>Hamid YODGOROV, Alisher O‘ROZOV</i>	<i>TOG‘AY MUROD ASARLARIDA GENDER EVFEMIZMLAR</i>	113
35.	<i>Akram UZOQOV</i>	<i>O‘TMISH XOTIRASI</i>	118
36.	<i>Abdulatif PRIMOV</i>	<i>FOLKLOR NAMUNALARINI O‘RGANISH MASALALARI</i>	121
37.	<i>Zilola SAFAROVA</i>	<i>K.ROULINGNING “GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH” ASARIDA YETIM OBRAZLAR TASVIRI</i>	125
38.	<i>Akram UZOQOV</i>	<i>MUHAMMAD ALI IJODIDA TARIXIY SHAXS KAMOLOTI</i>	128
39.	<i>Shohista XUDOYQULOVA</i>	<i>BADIY MATNDA XALQ TILINING O‘RNI</i>	132
40.	<i>Dilnoza TO‘RAYEVA</i>	<i>BADIY-ESTETIK TAFAKKUR TALQINI</i>	135
41.	<i>Nodira MIRHAYDAROVA</i>	<i>“MA‘NAVIYAT” SEMANTIK MAYDONINING O‘RGANILISH</i>	138